

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

ULRIKA VARANKAITĖ

**NUO MUZIKOS KLAUSYMO IKI EKSTRAMUZIKINIŲ  
INTERPRETACIJŲ: MUZIKINĖ PATIRTIS KAIP  
MULTIMODALUS, SEMIOTINIS IR PSICHOLOGINIS  
REIŠKINYS**

Daktaro disertacijos santrauka  
Humanitariniai mokslai, Menotyra (H 003)

Kaunas, 2020

Disertacija rengta 2015–2019 metais Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete. Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba.

**Mokslinis vadovas:**

Prof. dr. Dario MARTINELLI (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, H 003).

**Redagavo:**

Virginija Stankevičienė (Kauno technologijos universiteto Užsienio kalbų centras)

**Menotyros mokslo krypties disertacijos gynimo taryba:**

Prof. dr. Rima POVILIONIENĖ (Lietuvos muzikos ir teatro akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, H 003) – **pirmininkė**;

Prof. dr. Rytis AMBRAZEVIČIUS (Kauno technologijos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, H 003);

Prof. dr. Juha OJALA (Sibelijaus Akademija, Suomija, humanitariniai mokslai, menotyra, H 003);

Doc. dr. Alin OLTEANU (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija, S 008).

Disertacija bus ginama viešame Menotyros mokslo krypties disertacijos gynimo tarybos posėdyje 2020 m. balandžio 30 d. 10 val. Kauno technologijos universiteto Rektorato salėje.

Adresas: K. Donelaičio g. 73–402, 44249 Kaunas

Tel. (370) 37 300 042; faks. (370) 37 324 144; el. paštas: [doktorantura@ktu.lt](mailto:doktorantura@ktu.lt).

Disertacijos santrauka išsiųsta 2020 m. kovo 30 d.

Su disertacija galima susipažinti internetinėje svetainėje <http://ktu.edu> ir Kauno technologijos universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 20, 44239).

## IVADAS

### Temos aktualumas

Pastaruoju metu mokslinis interesas muzikai kaip reiškiniui didėja tarp įvairių sričių mokslininkų (neuromokslininkų, filosofų, muzikologų, semiotikų, ir kt.), tačiau vis dar niekas negali atsakyti į patį svarbiausią klausimą: „Kas yra muzika ir kodėl žmonėms ji yra tokia svarbi?“ Muzika dažnai apibūdinama iš skirtingų perspektyvų: „universalī kalba“, „meilės kalba“, „muzika padeda išreikšti jausmus“, „socialinių realijų atsipindys“ ir pan. (Tagg, 2012, p. 43). Nustatyta, jog net tuo atveju, kai žmonės nelaiko muzikos kaip vienos iš savo prioritetinių kasdienių ar tiesiog laisvalaikio veiklų, muzika vis tiek išlieka jų gyvenimo dalimi vien dėl to, kad ji egzistuoja visur aplink mus. Muzika gali būti naudojama kaip garsinis fonas kompanijos nuotaikai palaikyti, namų ruošos metu, sportuojant, mokantis, dirbant ar tiesiog tuo metu, kai norima atsipalaiduoti. Labai dažnai žmonės turi klausytis muzikos būdami restorane, eidami miesto centre gatve (nes joje dažnai galima išgirsti gatvės muzikantus) taip pat parduotuvėse ar kituose prekybos centruose apsipirkimo metu. Muzika, kaip svarbus elementas, yra naudojama įvairiose pramogų srityse, nes sudėtinga būtų įsivaizduoti filmą be muzikinio garso takelio, o radijo ir televizijos reklamas be muzikinio fono. Atsižvelgiant į tai galima teigti, jog pastaruoju metu muzika tampa vis įtakingesne ir svarbia vizualių kontekstų dalimi, paverčianti juos į audiovizualinę kultūrą, kuri yra naudojama manipuluoti žmonių mąstymu. Toks muzikos integravimas į vizuales kontekstus sudaro sąlygas jos klausantis atsirasti vaizduotei, kuri gali sukelti asociacijų, kurios yra vaizdinės ir kylančios daugiausia iš sociokultūrinių, o ne asmeninių patirčių. Įdomu tai, kad toks paprastas ir kasdienis reiškinys turi didžiulę įtaką žmonėms, jų asmenybei formuotis, taip pat jų pasirinkimams, nuotaikai ir t. t. Tokio reiškinio analizė kelia daugiau klausimų nei pateikia atsakymų. Nors muzika ir su ja susiję reiškiniai yra įvairių disciplinų: muzikologijos, semiotikos, filosofijos, muzikos psichologijos, kognityvinio muzikos neuromokslo ir kitų sričių diskusijų objektu, tačiau tai dar lieka ir toliau populiaria ir įdomia diskusijų tema ne tik patiems mokslininkams, bet ir muzikantams bei muzika besidomintiems žmonėms ar tiesiog klausytojams.

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus galima teigti, jog daugiau dėmesio turėtų būti skirta būtent muzikos klausymo proceso tyrinėjimui, nes, anot mokslininko Reybroucko (2014, p. 193), muzika, kaip patirtis, dar nėra išplėtotą tema, todėl ji turėtų būti nagrinėjama per patyriminį jos klausymąsi. Remiantis šiais teiginiais šioje disertacijoje muzika yra nagrinėjama iš šiuo metu aktualios ir svarbios perspektyvos – per klausytojų patirtį taikant tarpdisciplininį požiūrį.

## Tyrimo tikslas

Šios disertacijos tikslas yra empiriškai išnagrinėti mechanizmus, kurie slypi tarp muzikos klausymo ir klausytojų suvokimo: muzikos sukeltas ekstramuzikines asociacijas iš pačių klausytojų perspektyvos per tarpdisciplininį požiūrį. **Tyrimo objektas** – klausytojų ekstramuzikinės asociacijos, sukeltos muzikos klausymo metu.

## Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti įvairių disciplinų mokslinę literatūrą, kuriose nagrinėjamos muzikos klausymo, kaip kompleksinio muzikinio potyrio, potėmės: kūrybiškas muzikos klausymas, klausytojų suvokimas, ekstramuzikinės asociacijos ir kultūrinės aplinkos įtaka;
- sudaryti tyrimo metodologiją empiriniam klausytojų muzikinio suvokimo nagrinėjimui atsižvelgiant į ekstramuzikines interpretacijas ir remiantis atliktos literatūros apžvalgos teoriniais rezultatais;
- atlikti eksperimentą su lietuviais klausytojais, kurį sudarytų aktyvus muzikos klausymas ir kokybinis interviu;
- išanalizuoti surinktus duomenis jiems taikant kokybinį ir tarpdisciplininį metodus bei atkreipti ypatingą dėmesį į papildomus uždavinius ir klausimus:
  - 1) išsiaiškinti, kokias ekstramuzikines asociacijas kelia muzika klausytojams, atkreipiant dėmesį į emocinį ir / ar vizualinį patyrimą;
  - 2) išnagrinėti, kiek sukeltos ekstramuzikinės asociacijos yra paremtos klausytojų asmenine patirtimi, o kiek jose pasireiškia socialinės bei kultūrinės aplinkos įtaka;
  - 3) nustatyti, jeigu muzika sukelia daugiau su klausytojo sociokultūrine aplinka susijusias ekstramuzikines asociacijas, ar tos asociacijos yra panašios savo reikšminiu turiniu tarp klausytojų;
  - 4) nustatyti, kas labiau, žodžiai ar muzika, imponuoja klausytoją formuojantis jo ekstramuzikinėms asociacijoms, jeigu muzikiniame kūrinyje yra tekstas (daina);
- išsiaiškinti ar pasitvirtina prieš tai disertacijos autorės atlikto tyrimo rezultatų išvada, jog dainuojamosios poezijos klausytojų (tikslinė grupė šiame tyrime) muzikinis suvokimas skiriasi nuo kitų klausytojų.
- pasiūlyti tyrimo diskusiją, taip pat ir įžvalgas tolimesniems tyrimams klausytojų muzikinio suvokimo tematikomis.

## **Mokslinis naujumas**

Disertacijoje aptariami empiriniai tyrimo rezultatai, atskleidžiantys lietuvių klausytojų aktyvaus muzikos klausymo patirtį (pvz., muzikinis suvokimas, reakcijos į muziką) panaudojant kompleksinį ir tarpdisciplininį būdą, kai nagrinėjamos būtent muzikos klausymo metu sukeltos ekstramuzikinės asociacijos, kurios nėra (empiriškai) išnagrinėtos tokiu būdu kitų mokslininkų. Reikia paminėti, jog Lietuvoje tokių tyrimų nebuvo atlikta, išskyrus 1984 m. tyrėjo Piličiausko Lietuvoje atliktą panašų tyrimą, kuriame, nors ir buvo iš dalies apžvelgiamos iškilusios ekstramuzikinės asociacijos, tačiau daugiausia dėmesio jo darbe buvo kreipiama į intelektinę bei muzikologinę ištraukų analizę.

Dar vienas gana išskirtinis šio tyrimo bruožas yra tai, kad klausytojai (tyrimo dalyviai) eksperimento metu patys aktyviai dalyvavo aiškindami savo ekstramuzikines asociacijas ir padėjo geriau suprasti jų atsakus į muziką. Tokiu būdu klausytojų atsakymai nebuvo palikti tik tyrėjos subjektyviai interpretacijai. Dėl to galima teigti, kad šios disertacijos mokslinis naujumas daugiau nukreiptas į tyrimo metodologiją ir platesnį požiūrį į patį tyrimo objektą, o ne tik į pasirinktą tyrimo tematiką.

## **Praktinis pritaikomumas**

Empirinis tyrimas atskleidė nemažai įdomių aspektų, kurie yra svarbūs veiksniai aptariant klausytojų muzikinę patirtį. Išskiriami šie muzikos klausymo ir suvokimo procese veiksniai.

- Muzika sukelia daugialypes ekstramuzikines asociacijas, kuriose beveik visuomet pasireiškia šie elementai: emocinis atsakas į muziką, vaizdinės asociacijos ar asociacijos kaip nuorodos į realiam pasaulyje egzistuojančius produktus, muziką ir / arba audiovizualinę industriją bei kultūrą. Pastarasis aspektas tyrime itin pasireiškė kaip asociacija į kitas, ne Lietuvos, kultūras (kitų šalių).
- Kaip ir buvo galima tikėtis, remiantis kitų autorių tyrimais, daugiausia muzikos sukeltų ekstramuzikinių asociacijų yra paremtos klausytojų patirtimi ir suvokimu, kuris yra suformuojamas jų pačių sociokultūrinės aplinkos.
- Kai klausytojai priklauso tam pačiam ar bent labai panašiam sociokultūriniam kontekstui, jie gali patirti panašias muzikos sukeltas reikšmes ir asociacijas.
- Jeigu muzikos kūrinyje yra žodžių, tai nebūtinai bus svarbiausias faktorius, formuojantis klausytojams ekstramuzikines asociacijas.

## **Mokslinių tyrimų metodologija**

Analizuojant mokslinę literatūrą bei rengiant empirinį tyrimą įvairios disciplinos buvo susietos tarpdisciplininiam požiūriui į santykį tarp muzikos klausymo ir jos suvokimo. Svarbiausia empirinio tyrimo dalis buvo eksperimentas, kuriame dalyvavo 24 lietuviai klausytojai-savanoriai ir kurio procesas susidarė iš trijų muzikos ištraukų klausymo bei kokybinio, pusiau struktūrinio interviu su kiekvienu dalyviu atskirai. Visos eksperimentinės sesijos buvo filmuojamos naudojantis išmaniojo telefono kamera. Visi dalyviai apie tai buvo informuoti bei pasirašė sutikimo sutartis prieš tyrimą. Kiekvienas dalyvis taip pat turėjo pateikti sociodemografinę informaciją apie save, pildydami klausimyną internete po eksperimentinės sesijos. Surinktiems duomenims išanalizuoti (tiek sociodemografinio klausimyno, tiek eksperimentinės sesijos) buvo naudota kompiuterinė programa *MAXQDA*, skirta tiek kiekybiniais, tiek kokybiniais duomenimis apdoroti. Kai kurie tyrimo rezultatai pristatomi apžvalginės statistikos forma, tačiau daugiausia rezultatų yra kokybiniai, kad būtų galima paaiškinti labiau subjektyvius aspektus kaip mechanizmus, kurie slypi ir dalyvauja muzikiniame klausytojų suvokime. Reikia paminėti ir tai, kad ne tik šio eksperimento tyrėja analizavo klausytojams iškilusias ekstramuzikines asociacijas eksperimentinės sesijos metu. Tyrimo dalyviai taip pat buvo įtraukti ir patys aktyviai bandė paaiškinti kaip jie suvokia savo pačių reakcijas į muziką.

## **Darbo rezultatų apibavimas**

Disertacijos tema parašyti du moksliniai straipsniai, kurie publikuoti kaip dviejų knygų skyriai. Disertacijoje atliktų tyrimų (tarpiniai) rezultatai skelbti keturiose tarptautinėse konferencijose.

# 1. TYRIMO METODOLOGIJA

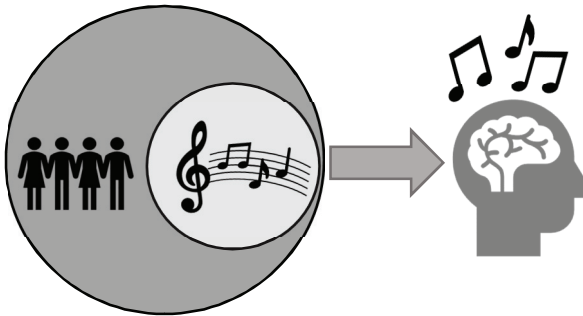
## 1.1. Tarpdisciplininis požiūris

Muzikos klausymas ir suvokimas yra sudėtingas bei daugialypis procesas, todėl disertacijoje tyrinėjamos kelios, su pagrindine tema susijusios, tematikos: muzikos klausymas kaip kūrybiškas procesas, muzika kaip kodinė sistema, muzikinė prasmė, muzika kaip sociokultūrinio konteksto dalis, klausytojų suvokimas, ekstramuzikinės asociacijos, vaizdinis ir emocinis atsakas į muziką, ir pan. Norint išnagrinėti minėtas sritis nuosekliau, buvo pasirinkta platesnė – tarpdisciplininė – perspektyva. Tarpdisciplininis požiūris yra vienas esminių metodologinių aspektų disertacijoje, svarbus norint tyrinėti muziką kaip konkretų realaus pasaulio reiškinių. Žinant muzikos kompleksiskumą, vienos mokslo srities (pavyzdžiui, muzikologijos) nepakanka norint atlikti šio reiškinių išsamesnius tyrimus. Tarpdiscipliniškumas suteikia galimybę tyrimo objektą analizuoti įvairiais aspektais ir būdais, kartu sudarant platesnį bendrąjį „vaizdą“ bei suvokimą. Tai lemia, kad muzikos daugialypiškumas yra tyrinėjamas įvairių sričių mokslininkų: filosofijos, sociologijos, psichologijos, semiotikos, neuromokslo, (muzikos) edukologijos, muzikos terapijos, informatikos ir kitų specialistų. Reikia paminėti, kad šioje disertacijoje nėra nagrinėjamos visos prieš tai išvardintos sritys. Šioje disertacijoje susitelkta į šias pagrindines sritis:

- muzikologiją – ši mokslo sritis yra esminė nustatant muzikines struktūras ir elementus, stilius ir / arba žanrus, bendruosius muzikos teorijos aspektus;
- semiotiką – ši disciplina yra įtraukta į tyrimą, kad būtų galima geriau suprasti bei iširti ženklus ir jų sistemas (pvz., Chandler, 2007; Saussure, 1966), komunikacijos formas, multimodalumo koncepciją (pvz., Kress, 2010; Van Leeuwen, 2005) bei kultūriškai susiformavusias prasmes;
- muzikos semiotiką – semiotikos mokslo polaukis, kur esminės ir bendrosios semiotinės teorijos yra pritaikomos muzikos kontekste. Iš muzikos semiotikos perspektyvos muziką galima matyti kaip komunikacijos formą – prasmingą ženklų sistemą (pvz., Tagg, 2012; Tarasti, 2002), ypač kalbant apie nustatymą simbolinių muzikinių elementų, kurie veikia kaip stimulai sukeldami tam tikras ekstramuzikines asociacijas;
- muzikos psichologiją – viena iš esminių disertacijos tyrimo disciplinų, kuri padeda nustatyti ir analizuoti įvairius atsakus į muziką (pavyzdžiui, kognityvinį, emocinį ar vizualinį), taip pat tyrinėti muzikines prasmes ir individualias asociacijas, kurias sukelia muzika (pvz., Burkholder, 2006; Hargreaves, 2012; Juslin & Västfjäll, 2008; Meyer, 1956);

- socialinę psichologiją – ši disciplina daugiausia taikoma projektuojant ir pagrindžiant disertacijos eksperimento metodologiją, kuri įtraukia kokybinę (ir kiekybinę) analizę bei empirinį žmonių minčių, jausmų ir / arba elgsenos tyrinėjimus (pvz., Chilton & Leavy, 2014; Gilgun, 2014; Leavy, 2017);
- kognityvinį muzikos neuromokslą – padeda suprasti smegenyse vykstančius procesus, sukeltus muzikos. Ši sritis yra gana glaudžiai susijusi su muzikos psichologija, nes taip pat tiriamas muzikos suvokimas bendrąja prasme, tačiau nervų sistemos lygmeniu (pvz., Brattico & Pearce, 2013; Levitin, 2008; Mora, 2015; Pereira et al., 2011).

Naudojantis tarpdisciplininio požiūriu, disertacijoje yra remiamasi įvairių mokslininkų teorijomis, pastebėjimais, modeliais ir pan., kurie leidžia susijungti į platesnę perspektyvą bei suvokimą apie muzikos klausymo patyrimą. Platesnis požiūris taip pat leidžia atkreipti dėmesį į tai, kad muzika nėra savaiminis reiškinys, tai yra dalis platesnio konteksto ir yra priklausoma nuo sociokultūrinės aplinkos, kurioje ji egzistuoja (DeNora, 2004; Mills, 2012).



**1. 1 pav.** Muzikos reprezentacija kaip integralios sociokultūrinės aplinkos, kuri sąlygoja klausytojo ekstramuzikines asociacijas bei bendrąjį muzikinį suvokimą, dalis (schema sudaryta disertacijos autorės)

## 1.2. Empirinis tyrimas

Tyrimo tikslas buvo išanalizuoti santykių tarp muzikos klausymo ir individualių interpretacijų, kurios yra specifinės kiekvienam klausytojui atskirai, kartu atsižvelgiant ir į išskylančias bendrąsias tendencijas tarp tyrimo dalyvių asociacijų naudojant kokybinę perspektyvą. Tyrimas susidėjo iš dviejų dalių, kuriomis buvo siekiama įtraukti dalyvius – tai sociodemografinio klausimyno pildymo internetu bei interaktyvaus muzikinio eksperimento kokybinio interviu. Kokybinis metodas buvo pasirinktas kaip analitinė priemonė bei esminis viso tyrimo metodologijos elementas.

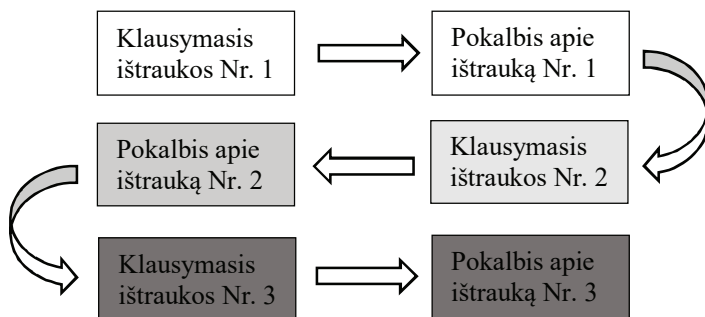


### 1.2.1. Eksperimentinė muzikos klausymo sesija ir tyrimo dalyviai

Norint ištirti klausytojų muzikinę patirtį išsamiau, kokybinis interviu buvo pagrindinė duomenų rinkimo iš dalyvių forma: interaktyvus pokalbis, paremtas atvirojo tipo klausimais su kiekvienu dalyviu atskirai. Nors taip yra surenkama nemažai ir papildomos (dažnai ir nereikalingos) informacijos, toks pokalbis yra nepakeičiamas būdas sužinoti apie individualius bei ypač socialinius žmogaus gyvenimo aspektus (Brinkmann, 2013, p. 3), nes tai padeda geriau suprasti klausytojo ekstramuzikines interpretacijas.

Eksperimentinė sesija sudaryta iš muzikos klausymo ir interaktyvaus pokalbio buvo atliekama formalioje aplinkoje, vienoje iš Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto auditorijų, kur su kiekvienu dalyviu (atskirai) buvo komunikuojama asmeniškai („akis į akį“). Kaip jau buvo minėta anksčiau, kiekviena tokia sesija buvo filmuojama sutikus dalyviui ir tai patvirtinus raštiškai prieš pradėdant tyrimą. Filmuota medžiaga leido daug kartų analizuoti, aiškintis dalyvių autentiškus atsakymus, kurie buvo reikalingi siekiant išsamiai išanalizuoti surinktus duomenis.

Tyrimo dalyviai, kad galėtų dalyvauti tyrime, turėjo atitikti du esminius kriterijus: visi turėjo būti lietuviai, o amžius nuo 20 iki 30 (imtinai). Visi dalyviai buvo atsitiktine tvarka atrinkti jauni žmonės, kurie buvo užpildę internetinį klausimą ir pateko į vieną iš dviejų grupių: dainuojamosios poezijos gerbėjai (tikslinė grupė) arba kiti klausytojai (kontrolinė grupė). Tačiau reikia pabrėžti, kad pati tyrimo eiga ar jo sąlygos buvo vienodos visiems dalyviams nepriklausomai nuo to, kuriai grupei jie priklausė.



1. 2 pav. Loginė eksperimentinės sesijos schema

Muzikinė eksperimentinė sesija susidėjo iš trijų muzikinių ištraukų (*pop* muzikos, lietuviškos dainuojamosios poezijos ir instrumentinės muzikos žanrų) klausymosi naudojantis ausinėmis bei interaktyvaus pokalbio po kiekvienos ištraukos. Tyrimo dalyviai muzikinių ištraukų galėjo klausytis tik po vieną kartą, nes buvo norima užfiksuoti ir užrašyti būtent pirmojo įspūdžio potyrius (mintis,

asociacijas ir pan.), taip pat išlaikyti vienodas tyrimo sąlygas visiems dalyviams. Kiekviena sesija – muzikos klausymasis ir pokalbis – užtruko nuo 25 iki 45 minučių, priklausomai nuo kiekvieno dalyvio muzikinės patirties bei atvirumo, taip pat noro bei gebėjimo kalbėtis ir pateikti kuo daugiau detalių.

### 1.2.2. Muzikinė medžiaga

Tyrimui buvo išrinktos trys muzikinės ištraukos, kiekviena iš jų buvo apie 1–1,5 minutės trukmės ir reprezentavo skirtingus muzikos žanrus: srautinę *pop* muziką, lietuvišką dainuojamąją poeziją ir šiuolaikinę instrumentinę muziką. Daina „Blank Space“ (atlikėja Taylor Swift; ištraukos trukmė 00:01:00) buvo pasirinkta srautinės populiariosios muzikos (*POP* ištrauka) kategorijoje, kadangi tai buvo vienas naujausių ir žinomiausių muzikos kūrinių tyrimo metu. Dainuojamosios poezijos kategorijoje (*DP* ištrauka) buvo pasirinktas Domanto Razausko „Lietaus kambarys“ (eksperimentinės ištraukos trukmė 00:01:11), o šiuolaikinės instrumentinės muzikos (*INST* ištrauka) kategorijoje muzikinis kūrinys pavadinimu „Odenall Pi“ (sukurtas E. S. Posthumus, ištraukos trukmė 00:01:37) buvo pasirinktas kaip pagrindinis muzikinis eksperimento objektas. Instrumentinis kūrinys buvo išskirtas svarbesniu nei kitos dvi ištraukos, nes buvo vienintelis neturintis teksto (žodžių), todėl negalėjo padaryti jokios verbalinės įtakos sukeliama vaizdiniais ir emocijoms, nes dalyvių protas nebuvo susietas su žodžiais kontekste. Tokiu būdu buvo suteikiama daugiau erdvės ir laisvės vaizduotės procesams.

Norint išvengti bet kokios (kognityvinės ar emocinės) įtakos vienas kito muzikinio kūrinio atžvilgiu, nesvarbu kokia bebūtų tvarka, trijų muzikinių ištraukų klausymo eiliškumas kiekvienam dalyviui buvo parinktas atsitiktinai kitoks. Kadangi tyrime dalyvavo iš viso 24 dalyviai, buvo panaudotas vienodas rinkinių skaičius (6), todėl buvo po keturis dalyvius, kuriems teko ta pati klausymo tvarka (žr. 1.1. lentelė).

1.1 lentelė. Muzikinių ištraukų klausymo tvarka

<b>Eiliškumas</b>	<b>1) DP-POP-INST</b>	<b>2) POP-INST-DP</b>	<b>3) POP-DP-INST</b>
Dalyvio nr.	1, 11, 16, 22	2, 10, 13, 19	3, 8, 14, 23
<b>Eiliškumas</b>	<b>4) DP-POP-INST</b>	<b>5) POP-INST-DP</b>	<b>6) POP-DP-INST</b>
Dalyvio nr.	4, 9, 18, 20	5, 7, 15, 21	6, 12, 17, 24

### 1.2.3. Klausimynai

Tyrimui buvo parengti du klausimynai: vienas klausimynas pildomas internete ir rinkinys klausimų eksperimentinės sesijos pokalbiui. Pirmasis (žr. 1.3 pav.) buvo skirtas surinkti sociodemografinę informaciją apie tyrimo dalyvius. Tai padėjo nustatyti į kurią grupę – dainuojamosios poezijos gerbėjų (tikslinę) ar kontrolinę – kiekvienas klausytojas patenka. Tuo buvo siekiama

patvirtinti ar paneigti hipotezę, kad *dainuojamosios poezijos gerbėjai yra kūrybiškesni savo pateikiamų ekstramuzikinių interpretacijų prasme.*

**1. Gimtasis miestas \***

**2. Nuolatinė gyvenamoji vieta \***

Miestas, kuriame gyvenate šiuo metu.

**3. Lytis \***

**4. Amžius \***

**5. Išsilavinimas \***

Irašykite studijų pakopą bei specialybę, kurią esate baigę arba šiuo metu studijuojate

**6. Muzikinis išsilavinimas \***

Jeigu tokio nėra, įrašykite, kaip esate susiję su muzika

**7. Muzikos instrumentas(-ai), kuriuo(-iais) mokate groti \***

Jeigu dainuojate, tai taip pat įrašykite (vokalas).

**8. Mėgiamiausi/dažniausiai klausomi muzikos žanrai/stiliai \***

Irašykite 1-3 mėgiamiausius muzikinius žanrus/silius prioriteto tvarka (pirmas - svarbiausias)

**9. Mėgiamiausi kompozitoriai/muzikos autoriai/atlikėjai \***

Irašykite 2-5 prioriteto tvarka (pirmas - svarbiausias)

**10. Kokiu būdu dažniausiai klausotės muzikos? \***

Galite pažymėti kelis variantus

- Televizija (muzikiniai kanalai)
- Radijas
- Youtube
- Spotify
- Muzikos grotuvas kompiuteryje, telefone ar kitame prietaise nenaudojant interneto ryšio
- Other:

**11. Kur dažniausiai klausotės muzikos? \***

Galite įrašyti keletą vietų (pvz.: namie, vakarėliuose pas draugus, vairuojant automobilį ir pan.)

**12. Jūsų nuomone, dažniau muzikos klausotės sąmoningai ar nesąmoningai? \***

Nesąmoningai - pavyzdžiui: fone groja radijas, tačiau j dainas neįsiklausote, arba apsipirkinėjant prekybos centre. Sąmoningai: įsiklausote į bet kokią tuo metu grojančią dainą (radijas, TV) arba klausotės konkrečios dainos (asmeninis grojaraštis), kurios norite pasiklausyti šiuo metu

- Sąmoningai
- Nesąmoningai
- Other:

**13. Ką žinote apie dainuojamosios poezijos žanrą? \***

Parašykite viską, ką žinote apie šį žanrą, apibūdinkite jį, bei tai, ką jis jums reiškia.

**14. Kiek svarbus (įdomus/mėgiamas ir pan.) jums yra dainuojamosios poezijos žanras? \***

Pažymėkite svarbą skalėje nuo 1 iki 10.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Nesvarbu/neįdomu/nemėgstu ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ Labai svarbu/įdomu/mėgstama

Submit

**1. 3 pav.** Sociodemografinės informacijos apie kiekvieną tyrimo dalyvį klausimynas (pildomas per *Google Forms*)

Svarbu tai, kad šis klausimynas turėjo būti užpildytas internetu po eksperimentinės sesijos, nes priešingu atveju, jame pateikti klausimai galėjo atskleisti tyrimo tikslus ir tokiu būdu iškreipti eksperimentinės sesijos metu surinktus duomenis. Klausytojai taip pat turėjo pateikti ne tik sociodemografinę informaciją apie save, bet ir apie savo kultūrinį (ypač muzikinį) kontekstą bei patirtis, mėgstamą muziką, atlikėjus ir kitus, tyrimui svarbius aspektus.

Kitas klausimų rinkinys, kurį sudarė atvirieji klausimai, buvo pateiktas interaktyvaus pokalbio forma (pusiau struktūruotas interviu). Buvo užduodami iš anksto numatyti klausimai atsižvelgiant į tai, jog gyvi individualūs interviu padeda geriau iširti klausytojų interpretacijas, nors kartais jie gali šiek tiek skirtis, t. y. priklauso nuo kiekvieno dalyvio atskirai.

1. Ar jums pažįstama, girdėta ši muzika?
2. Koks tai muzikos žanras?
3. Ar jums patinka šis muzikinis kūrinys (vertinant skalėje nuo 0 iki 10)?
4. Apie ką ši muzika (kokia pagrindinė mintis, prasmė)?
5. Ar iškyla kokie vaizdai / emocijos / asociacijos? Kokios jos?
6. Ar jos iš jūsų praeities (patirties) ar tai jūsų vaizduotė?
7. Ar jos labiau asmeninės ar kultūriškai nulemtos (tarsi pasisavintos)?
8. Kokie muzikiniai elementai paskatino tam tikrą emociją / vaizdinį / asociaciją?
9. Kas labiau imponavo: muzika ar žodžiai? (*Šis klausimas skirtas tik muzikinėms ištraukoms POP ir DP, kuriose buvo tekstas.*)

Šis klausimynas buvo vienodas kiekvienai muzikinei ištraukai, o klausimai buvo pateikiami iš karto, po kiekvieno klausymo. Eksperimentinėje sesijoje-interviu atvirieji klausimai buvo ypač svarbūs, nes tikslas buvo ištirti kiekvieno klausytojo muzikinį suvokimą bei interpretacijas individualiai, nes muzika gali būti suprantama tarytum vidinio „aš“ atspindys (Girdzijauskas, 2012). Šiuo atveju kokybinio interviu metodas buvo pritaikytas muzikai, nes ši sritis yra pakankamai abstrakti, galinti sukelti įvairias suvokimo, vaizduotės bei emocinio pagrindo interpretacijas.

### 1.3. Duomenų analizė

Eksperimentas buvo planuojamas taip, kad būtų galima analizuoti surinktus duomenis kokybiniu būdu. Tokia analizė leido kiek įmanoma tiksliau išanalizuoti kiekvieno dalyvio atsakymus, nuosekliai atsižvelgiant į kiekvieno atsakymo turinį bei lyginant su kitų tyrimo dalyvių apibūdinimais. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas analizuoti „kokie“ ir „kaip“ muzikiniai aspektai yra susiję formuojant ar nulemiant tam tikras ekstramuzikines asociacijas bei muzikinį suvokimą apskritai. Kadangi tyrimas „interviu“ buvo paremtas atvirojo tipo klausimais, o pats eksperimentas buvo įrašinėjamas, surinktiems duomenims būdinga gausi individuali verbalinė (ir neverbalinė) informacija. Įrašyta audiovizualinė medžiaga leido analizuoti gausius kiekvieno dalyvio patirties multimodalius aspektus nuosekliai bei taikant kokybinį būdą tiek kartų, kiek reikėjo konkrečiam nagrinėjimo atvejui.

Pagrindiniai analizės duomenys – ekstramuzikinės asociacijos, sukeltos klausantis trijų muzikinių ištraukų tyrimo metu. Svarbu paminėti, kad nebuvo ieškoma konkrečių apibūdinimų. Šiame darbe išsamiau nagrinėjama pati muzikos klausymo patirtis bei natūraliai iš to „išplaukiančios“ asociacijos, kurios gali būti tiek vaizdinės, tiek emocinės ar abstrakčios mintys. Analizuojant duomenis ir siekiant patikrinti dainuojamosios poezijos gerbėjų kūrybiškumo hipotezę, tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes: dainuojamosios poezijos gerbėjų bei kitų klausytojų (kontrolinė). Dalyviai buvo suskirstyti atsižvelgiant

į jų užpildytą sociodemografinį klausimyną (klausimų skiltį apie dainuojamąją poeziją).

..DPI	1	<b>S4 (SB) – 3_INST</b>
..CRL		
..3	2	U: Ar tau pažįstama ši muzika?
..INST	3	S4: Ne.
Familiar	4	U: O kaip manai, koks čia būtų muzikos žanras?
Genre	5	S4: Man tai čia kaip miškas toksai būtų: ir girdečiau yra ir lyrikos, tos tokios švelnios muzika, net nežinau, kažką tokio.
	6	U: Gerai. Ar tau patiko šis muzikinis kūrinys?
	7	S4: Patiko.
	8	U: Ir įvertintum?
Evaluation	9	S4: Dešimt (10).
	10	U: O, gerai. Ir kaip manai – kadangi čia žodžiai nebuvo - apie ką šis muzikinis kūrinys ir
	11	S4: Hm, geras klausimas.
	12	U: Na ta prasme ką sukelia? Kokias... Ar nieko visiškai nebuvo?
..Movie	13	S4: Sukelia tai daug ką, man šiaip šis kūrinys primena filmą "Braveheart". Ir... O pradžia po to truputį sunkesnė gal muzika prisidėjo. Tai va dėl to man tą filmą priminė. Tematik
..Nature		U: Gerai, drąsa... [...] Grįžtant prie tų visų vaizdinių, asociacijų, emocijų, ar ne – kad pav
..Dynamics	14	U: Gerai, drąsa... [...] Grįžtant prie tų visų vaizdinių, asociacijų, emocijų, ar ne – kad pav
..Visual		U: Gerai, drąsa... [...] Grįžtant prie tų visų vaizdinių, asociacijų, emocijų, ar ne – kad pav
Emotion/mood	15	S4: Kai va sakiau, pradžioje buvo pauštukai, po to prasidėjo ta roko dalis, ir po to dar folk
..Nature	16	U: Tai pradžioje pavasaris, po to pereina į filmą, ar ne?
..Movie	17	S4: Taip.
..Visual	18	U: Gerai, o tai va emocija irgi kaip tada keistųsi?
..Emotion/mood	19	S4: Tokia gal pakili būtų emocija.
	20	U: Per visą kūrinį?
..Emotion/mood	21	S4: Palaipsniui. Iš pradžių tokia rami, tokia švelni, gera nuotaika, o po to kyla tokie jaus
	22	U: Pakili. Gerai. Ar šie potyriai susiję labiau su tavo praeitimi, patirtimi, ar vaizduote - ka
..Both (I/M)	23	S4: Realiai pusiau taip, pusiau taip. Nes filmas matytas, o visi kiti elementai – vaizduote
	24	U: Gerai, miškas. Ir kaip tu manai, ar tai būtų asmeninė patirtis ar kultūrinė įtaka?
..Cultural	25	S4: Gal kultūrinė.
	26	U: Ir kokie muzikiniai elementai iššaukė konkrečias asociacijas, emocijas, vaizdinius?
..Signifier	27	S4: Kai muzika pradėjo aštrėti, tai tada ir mintyse visi dalykai pradėjo aštrėti.
..Signified	28	U: Mhm. Tai tas aštrėjimas būtent drąsa reprezentuoja?
..Signified	29	S4: Jo. Ir vaizdai tokie ryškesni.

1. 4 pav. Duomenų analizės proceso, naudojant *MAXQDA* programinę įrangą, pavyzdys

Eksperimento metu surinktų duomenų analizė buvo atliekama naudojantis *MAXQDA* programine įranga. Tai padėjo tiek susisteminti, suruošti, analizuoti, kategorizuoti bei palyginti duomenis tarpusavyje kokybiniu ir kiekybiniu būdais. Kadangi eksperimento metu buvo naudojamos trys muzikinės ištraukos, o tyrime dalyvavo 24 klausytojai, iš viso buvo sugeneruoti 72 *MAXQDA* dokumentai (24 x 3) kiekvienai ištraukai išnaluoti. Kiekvienas dokumentas buvo koduojamas skirtingais kodais, kategorijomis, pvz.: „emocija / nuotaika“, „prisiminimas“, „kultūrinė įtaka“, „spalva“ ir pan., priklausomai nuo to, kokie duomenys reikšmingi analizei buvo konkrečiame dokumente. Kodavimo procesas leido išgryninti pačią svarbiausią informaciją ją tuo pačiu metu kategorizuojant (žr. 1.4 pav.). Kategorijos, kurios natūraliai išryškėjo iš interviu duomenų kaip tam tikros tendencijos, buvo duomenų apibendrinimo rezultatas ir jos nebuvo iš anksto numatytos ar pasakinėtos dalyviams tyrimo metu, kadangi pateikti klausimai buvo atvirojo tipo. Paminėtina tai, jog kai kurios kategorijos buvo paremtos tam tikrų klausimų (pvz., kultūrinė įtaka ar asmeninė

patirtis, ar abi kartu). Atlikto empirinio tyrimo analizės rezultatai pristatomi ir aptariami kitame skyriuje.

## 2. REZULTATAI IR DISKUSIJA

### 2.1. Informacija apie tyrimo dalyvius

Tyrimė savanoriškai dalyvavo 24 lietuviai klausytojai, kurių amžius tyrimo metu buvo 21–30 metų (vidurkis 24,5 m.). Daugiau nei pusė (apie 67 %) dalyvių buvo moterys, taip pat didžioji dalis (beveik 80 %) klausytojų buvo Kauno gyventojai.

### 2.2. Kognityvinis muzikos kūrinių vertinimas

Vienas iš pirmųjų uždavinių tyrimo dalyviams eksperimentinės sesijos metu buvo tai, jog po muzikos klausymo jie turėjo pasakyti ar jiems yra žinoma kiekviena muzikinė ištrauka. Šioje vietoje buvo norima atkreipti dėmesį į familiarumo faktorių (angl. *familiarity factor* arba *mere exposure effect*), kuris galėjo turėti įtakos bendram muzikinės ištraukos suvokimui ir vertinimui. Dauguma (87,5 %) dalyvių atpažino Taylor Swift dainą „Blank Space“ (*POP* ištrauka), 58,3 % klausytojams buvo girdėtas Domanto Razausko „Lietaus kambarys“ (*DP* ištrauka) ir nė vienas (0 %) klausytojui nebuvo pažįstamas E. S. Posthumus kūrinys „Odenall Pi“ (*INST* ištrauka). Pastarasis atradimas buvo gana naudingas tyrimui, nes tai yra vienintelis instrumentinis ir neturintis žodžių kūrinys, kuris galėjo turėti kitokios įtakos klausytojų suvokimui. Kadangi niekas nebuvo girdėjęs šio kūrinio anksčiau, jo atžvilgiu klausytojai turėjo vienodas tyrimo sąlygas, o familiarumo faktoriaus galima įtaka buvo atmesta.

Kita užduotis klausytojams buvo įvardinti, jų suvokimu, muzikos žanrą, kuriam priklauso kiekviena ištrauka. Dauguma tyrimo dalyvių gebėjo atpažinti žanrus ir jų pagrindinius bruožus, nors buvo keletas ir kitokių interpretacijų pavyzdžių. Taip pat dalyviai turėjo įvertinti dešimties balų skalėje kiekvienos muzikinės ištraukos patikimą nurodant priežastis, kas paskatino suteikti būtent tokį įvertinimo balą. Nustatyta, kad vertinant *POP* ištrauką, daugumos klausytojų nuomonė buvo suformuota remiantis tam tikromis visuomeninėmis nuostatomis, pavyzdžiui, jog *pop* muzika nėra aukšto lygio žanras, todėl tokio tipo kūrinys negali gauti aukšto balo, nors ne vienas klausytojas prisipažino tai, kad pats muzikinis kūrinys iš tikrųjų patiko. Taip pat, kai kurie dalyviai daugiau vertino *POP* ištraukos techninę dalį (garso kokybė, instrumentuotė ir pan.). Apibendrinant šių kūrinių vertinimą matyti, kad *POP* ištrauka buvo įvertinta mažiausiu balu (vidurkis – 6,37), *DP* ištraukos bendras balas – 8,08, o *INST* ištrauka, nors ir negirdėta, bet dalyviams patiko labiausiai iš visų trijų ir vertinimo vidurkis – 8,58.

### 2.3. Ekstramuzikinės asociacijos

Visi tyrimo dalyviai vienaip ar kitaip sureagavo į kiekvieną muzikinę ištrauką: užfiksuotas emocinis, vaizdinis atsakas bei abstrakčios asociacijos už pačios muzikos ribų. Klausytojų apibūdinamos ekstramuzikinės asociacijos įvairios bei skirtingos: nuo abstrakčių iki labai detalių ir ryškių. Kalbant apie muzikos klausymo metu sukeltas sąsajas su specifiniais realaus pasaulio reiškimais, produktais ar veikla, visos trys ištraukos sukėlė tokio tipo asociacijas. Šios sąsajos priklauso sociokultūrinei sričiai, tačiau jos nebūtinai bus grįstos tiesioginiu klausytojo patyrimu, jos gali būti ir netiesiogiai „pasisavintos“ ar suvoktos per, pavyzdžiui, skaitmenines medijas. Taip pat kultūrinė įtaka užfiksuota dalyvių emocinio turinio suvokimo paaikškinimuose bei sukeltuose vaizdiniuose.

#### 2.3.1. Kultūrinė įtaka

Aptariant kultūrinę įtaką svarbu priminti, kad visi tyrimo dalyviai buvo lietuviai, kurie gyvena Lietuvoje. Tačiau įvertinus atsakymus galima teigti, kad jų asociacijose kultūrinės įtakos elementai labiau pasireiškė vertinant ne lietuvių, o kitas sociokultūrinės aplinkas (žr. 2.1 lentelę). Iš lietuvių kultūros buvo paminėti šie muzikinio pasaulio atstovai bei pramogų renginiai: grupė „Y.V.A“, Justo Kulikausko bei Andriaus Mamontovo koncertai, taip pat Lietuvos dainuojamosios poezijos festivaliai ir lietuvių filmas „Tadas Blinda: Pradžią“.

2.1 lentelė. Bendrosios ekstramuzikinių potyrių apibrėžimų, susijusių su kultūrine įtaka, kategorijos

<b>Ištrauka</b> <b>Asociacija</b>	<b>POP</b>	<b>DP</b>	<b>INST</b>
<b>Kultūra</b>	Amerikiečių (2) ir britų (1) jaunimo kultūra	Amerikos indėnas grojantis dėdele (1)	Airių (4), Amerikos indėnų (2), Škotų (1), Rytų (1), Pietų Afrikos (1) kultūros
<b>Medijos</b>	MTV (1)	-	BBC World (1), YouTube (1).
<b>(Skaitmeninis) audiovizualinis produktas</b>	Taylor Swift muzikiniai klipai (12)	Ištraukos muzikinis klipas (1)	Filmai (11): „Simarono žirgas“ (4), „Tadas Blinda: Pradžią“ (1), „Žiedų valdovas“ (1), „Liūtas karalius“ (1), „Perl Harboras“ (1), „Kaip prisijaukinti slibiną“ (1), „Gražuolė ir pabaisa“ (1), „Drąsiaširdis“ (1)



<b>Autorius/ atlikėjas</b>	Beyoncé (1), Y.V.A. (1), Cheryl Cole (1)	–	Thomas Bergersen (1), Elton John (1), Metallica (1)
<b>Konkreti veikla (pasirodymas, pramoga)</b>	Sceninis pasirodymas su šokiai ir dainavimu (5), „Victoria’s Secret Show“ (1), Justo Kulikausko (1) ir Andriaus Mamontovo (1) koncertai	Akustinis koncertas (4), dainuojamosio s poezijos festivalis (2)	Šokiai (4), grojantis orkestras (2)

Tyrimo metu dalyviai taip pat buvo paprašyti įvertinti visas, sukeltas ir kiekvienos muzikinės ištraukos metu atsiradusias asociacijas bei nustatyti ar tos asociacijos visos kartu (įskaitant emociją ir vaizdinius) buvo labiau grįstos asmeniniu patyrimu, ar buvo labiau sąlygotos kultūrinės aplinkos. O galbūt tam turėjo įtaką abu prieš tai paminėti faktoriai. Svarbu paminėti ir tai, kad renkantis tarp šių kategorijų, dalyviai rėmėsi savo subjektyvia nuomone ir suvokimu. Iš surinktų duomenų matyti, kad daugiausia kultūrinės įtakos buvo *POP* ištraukos sukeltose ekstramuzikinėse asociacijose (tai nurodė 14 dalyvių, ~58 %). *DP* ir *INST* ištraukų asociacijos buvo labiau grįstos asmeniniu patyrimu (atitinkamai 19 ir 10 dalyvių; arba ~79 % ir ~42 %). Samplaika tarp asmeninės ir kultūrinės patirties pasireiškė visų ištraukų sukeltose asociacijose: *INST* ištrauka – 7 dalyviai (~29 %), *DP* – 1 (~4 %) ir *POP* ištrauka – 4 dalyviai (~17 %).

### 2.3.2. Kūrinio žodinis tekstas

Tyrimo metu taip pat buvo nagrinėjama ar žodžiai, kaip multimodali muzikinių ištraukų *POP* ir *DP* medžiagos komponentas, turėjo reikšmingos įtakos klausytojų ekstramuzikinėms asociacijoms. Tyrimo metu dalyviai turėjo atsakyti į paskutinį klausimą, skirtą tik ištraukoms su žodžiais (*POP* ir *DP*). Buvo klausama ar klausytojų ekstramuzikinei patirčiai labiau imponavo žodžiai, ar muzika, o galbūt abu matmenys. Gauti rezultatai parodė, kad muzika buvo pagrindinis faktorius formuojant ekstramuzikines asociacijas klausantis abiejų muzikinių ištraukų (*POP* – 13 dalyvių, ~54 %; *DP* – 9 dalyvių; ~38 %). Nustatyta, kad nors dainuojamoji poezija yra laikoma žanru, kuriame svarbiau tekstas nei muzika, toks pats dalyvių skaičius (po 8, arba po ~33 %) pažymėjo, kad žodžiai imponavo labiau nei muzika klausantis ir *POP*, ir *DP* ištraukų. Apibendrinant galima teigti, jog daugiau klausytojų nurodė, kad ir muzika ir tekstas yra vienodai svarbūs *DP* (7 dalyviai, ~29 %) nei *POP* ištraukoje (3 dalyviai, ~13 %).

Šios analizės metu buvo atrastas gana netikėtas dalykas: kai kurie tyrimo dalyviai, jų neklusiant, užsiminė, kad jie neatkreipė dėmesio į muzikinio kūrinio žodžius klausantis *POP* (8 dalyviai) ar *DP* (7 dalyviai) ištraukų (žr. 2.1 pav.). Tikėtina, kad šis faktorius susijęs su klausymo tvarka eksperimentinės

sesijos metu: daugumai dalyvių tai buvo pirmasis kūrinys, kuriuo jie pradėjo tyrimą arba tai buvo antrasis kūrinys, bet *pirmasis su žodžiais* po instrumentinės ištraukos. Tai leidžia manyti, kad nesitikėdami tokios analizės ir nežinodami tyrėjos klausimų, dalyviai nesusikoncentravo ir neanalizavo būtent tekstinės kūrinio dalies. Vis dėlto, nesikoncentravimas į žodžius nesutrukdė dalyviams suvokti kūrinio prasmės ir šią informaciją jie dekodavo per pačią muziką.

POP ištrauka																								
S1...	S2...	S3...	S4...	S5_1_POP	S6...	S7_1_POP	S8_2_POP	S9...	S10...	S11_3_POP	S12...	S13...	S14...	S15_1_POP	S16_3_POP	S17...	S18...	S19...	S20...	S21_1_POP	S22...	S23...	S24_1_POP	Total
				1		1	1			1				1	1					1			1	8
DP ištrauka																								
S1_2_DP	S2_1_DP	S3...	S4_1_DP	S5...	S6...	S7...	S8...	S9_1_DP	S10_1_DP	S11...	S12...	S13...	S14...	S15...	S16...	S17...	S18_1_DP	S19...	S20_1_DP	S21...	S22...	S23...	S24...	Total
1	1		1					1	1								1		1					7

2.1 pav. Neatkreipusių dėmesio į žodžius *POP* ir *DP* ištraukų klausytojų suvestinė

### 2.3.3. Vaizdiniai

Šiame tyrime buvo siekiama išsiaiškinti kaip klausytojai geba konvertuoti girdimą signalą į matomą vaizdinį. Iš tiesų tai nėra retas atvejis, kurį galima laikyti išskirtiniu. Paminėtina tai, kad pats procesas yra gana įdomus ir kūrybiškas, tačiau beveik kiekvienas klausytojas gali tai patirti gana natūraliai ir automatiškai muzikos klausymo metu. Šio tyrimo duomenys rodo, kad vaizdiniai buvo sukelti beveik kiekvienam dalyviui: *POP* ištrauka – 96 %, *DP* ištrauka – 88 %, ir *INST* – 100 %.

Analizuojant klausytojų vaizdines interpretacijas nustatytos tam tikros tendencijos – kategorijos, būdingos visiems trims muzikiniams kūriniais, pavyzdžiui, „pasirodymas“ (šokis / dainavimas / grojimas), „santykiai / žmonės“, „kitos kultūros ar vietos“, „gamta“, „kelionė“ ir „vaizdo klipas“ (muzikinis klipas). Tačiau, kadangi muzikinės ištraukos buvo skirtingos ir turėjo skirtingas prasmes, nustatytos ir tokios vaizdinių kategorijos, kurios būdingos tik tam tikroms ištraukoms. Pavyzdžiui, *POP* ištrauka sukėlė vaizdinių „jaunimo“ (~17 %) tematika, čia klausytojai atkreipė dėmesį ne tik į jaunuolių matymą savo vaizdiniuose, bet ir jų gyvenimo būdą, o du klausytojai tai susiejo su konkrečia Amerikos jaunimo kultūra, todėl toks vaizdinys atitiko ir „kitos kultūros“ kategoriją. *POP* muzikinis kūrinys daugiausia sukėlė „pasirodymo“ kategorijos (~46 %) vaizdinių asociacijų, dauguma šių pavyzdžių yra susiję su šokiu (~64 %) ir dainavimu (~55 %), taip pat su keliais konkrečiais atlikėjais, koncertais ir pasirodymais (šou). Šeši dalyviai papasakojo vaizdinius, kuriuos klausantis *POP* ištraukos tiesiogiai sukėlė matytas „Blank Space“ dainos vaizdo klipas. Klausytojai apibūdino kelias konkrečias jo scenas. Keturi atvejai sukeltų vaizdinių pateko į „santykių / žmonių“ kategoriją, iš kurių du buvo susieti su vakarėlio atmosfera. *POP* ištrauka tik dviem klausytojams sukėlė asociaciją su

gamta. Tai yra mažiausi rezultatai aptariant šią kategoriją ir lyginant ją su kitomis dvejomis muzikinėmis ištraukomis.

Analizuojant *DP* ištraukos sukeltus vaizdinius reikia paminėti tai, kad nors šio kūrinio pavadinimas yra „Lietaus kambarys“ ir pačiame kūrinyje yra minimi žodžiai „lyja“ ir „lietus“, tačiau asociacija su lietumi ar lietingumu buvo sukelta tik keturiems klausytojams. Aptariant šios ištraukos rezultatus nustatyta, jog ji daugiausia sukėlė gamtos vaizdinių (~33 % dalyvių), nors šioje kategorijoje jie yra gana skirtingi lyginant tarpusavyje. Reikia pasakyti ir tai, kad tai vienintelė muzikinė ištrauka, kuri nesukėlė jokių asociacijų, susijusių su kitomis kultūromis ar vietomis. Šis kūrinys sukėlė įdomių konkrečių prisiminimų, susijusių su stovyklavimu gamtoje ir grojimu gitara prie laužo (2 atvejai) arba kambarių matymu (3 atvejai, iš kurių 2 buvo bendrabučio kambariai), kur klausytojai prisiminė klausantis šios dainos ar panašių dainuojamosios poezijos kūrinių. *DP* ištrauka keturiems klausytojams sukėlė vaizdinius, susijusius su gitaros grojimu (3) ir dainavimu (1). Analizuojant šios ištraukos aptarimą reikia išskirti tai, kad nors pats kūrinys buvo itin asocijuojamas su meile ir santykiais bendraja prasme, tiriamiesiems tai neatsispindėjo vaizdinėse asociacijose. Buvo nustatyti tik du atvejai, susiję su „santykių / žmonių“ kategorija.

Iš visų tyrimo metu klausytų muzikinių kūrinių *INST* ištrauka dalyviams sukėlė turtingiausias ir dinamiškiausias vaizdinius – daugelis klausytojų paminėjo, kad ištrauka tarytum pasakojo istoriją. Vadinasi, kai muzikinė medžiaga ir jos perteikiama bendra nuotaika keitėsi, kartu keitėsi ir kai kurių klausytojų asociacijos. Nustatyta, jog daugiausia sukeltų vaizdinių yra susiję su gamta, daugelis tirtųjų asmenų įvardina pievas, laukus, miškus, upes, kalnus ir netgi gyvūnus. Pastarieji gali būti įvardinti konkrečiau: kai kurie dalyviai minėjo paukščius (4), arklius / žirgus (4), beždžiones (2), liūtą (1) ir tigrą (1). Kaip aiškino patys dalyviai, visi gyvūnai, išskyrus paukščius, tigrą ir vieną beždžionę, buvo susiję su šiais filmais: „Lūtas karalius“ (liūtas ir beždžionė), „Žiedų valdovas“ (vienas žirgas) ir „Simarono žirgas“ (trys žirgo atvejai). Keli minėti atvejai iliustruoja ne Lietuvos, o egzotišką gamtą: Pietų Afrikos mišką, Karibų paplūdimį, Airijos gamtą ir pan. Paminėtina tai, kad *INST* ištrauka taip pat sukėlė tokias vaizdinių kategorijas, kurios būdingos tik šiam kūriniui: „kova / mūšis“, „skrydis“ ir „filmas“. Pastaroji kategorija įtraukia daugiausia pavyzdžių, kurie nurodo konkrečius filmus (daugiausia nuotykių / veiksmo ir animacinių, kaip nurodyta 2.1 lentelėje). Tai yra susiję su faktu, kad daugelis tyrimo dalyvių šią ištrauką priskyrė prie kino muzikos žanro. „Skrydžio“ kategorijos pavyzdžiai įtraukia ne tik paukščių ar kitų objektų skrydį, bet ir matymą iš viršaus, tarytum iš paukščio skrydžio. „Kovos / mūšio“ kategorijoje nustatyti trys atvejai, kurie buvo sukelti dramatiškos kūrinio dalies.

### 2.3.4. Emocija

Muzikos sukelta emocija yra vienas iš subjektyviausių ir dviprasmiškiausių aspektų tiriant ją muzikos tyrimų lauke. Tam yra keletas priežasčių: nėra visiškai aišku, kaip klausytojai suvokia muzikos sukeltą emociją, o kai jie tai suvokia, kaip suprasti būtent tą emociją, kuri galbūt neturi verbalinio atitiktens realiame pasaulyje? Tai yra vienas įdomiausių akimirkų, kai klausytojai patiria muzikos sukeltą emociją, tačiau jie neranda tinkamų žodžių jai apibūdinti bei paaiškinti tą jausmą kitam žmogui, šiuo atveju – tyrėjui. Dėl to tyrimo dalyvių apibūdinimuose galima rasti nemažai papildomų žodžių ir frazių kaip „aš nežinau“, „sunku pasakyti“, „kažkas lyg...“, „na...“, „aš sakýčiau“ ir pan., kurie parodo jų abejones dėl emocinio suvokimo.

2.3 lentelė. Emocijų (raktažodžių) kategorijos

<i>POP</i>	<i>DP</i>	<i>INST</i>
Atsipalaidavimas (2), nerūpestingumas (2)	Ramybė (9), atsipalaidavimas (2), svajingumas (2), šiluma (2), meilė (1), švelnumas (1), romantika (1)	Ramybė (7), svajingumas (3), atsipalaidavimas (2), švelnumas (2), lengvumas (1), romantika (1)
Linksmumas (9), pakylėjimas (5), pozityvumas (3), įkvėpimas (1), juokas (2), privertė dalyvį nusišypsoti (2)	Posityvumas (3), džiaugsmas (3)	Linksmumas (5), pakylėjimas (5), entuziazmas (3), motyvacija (2), pozityvumas (2), optimizmas (1), įkvėpimas (1), gera nuotaika (1), palaima (1), euforija (1)
Liūdesys (3), nusivylimas (3), nostalgija (1), „nelabai gera emocija“ (1)	Liūdesys (5), nostalgija (4), ilgesys (4), melancholija (3), nusivylimas (2), depresija (1), nerimas (1)	Nerimas (2), trikdymas (1), baimė (1)
Noras šokti (3)	–	Noras šokti (1)
Laisvė (1), aktyvumas (1)	–	Laisvė (5), nuotykis (3), aktyvumas (1), drąsa (1)
–	Koncentracija (2)	–
Aistra (2), impulsyvumas (1), išdidumas (1), pyktis (1), pavydas (1), šelmiškumas (1)	-	Drama (2), įtampa (1), nuostaba (1), didingumas (1)
<b>Nėra: 2</b>	<b>Nėra: 1</b>	<b>Nėra: 0</b>

Tyrimo metu pasitaikė daugiau atvejų, kai dalyviams buvo sunku paaiškinti emociją, todėl jie stengėsi apibūdinti ne patį jausmą, bet kažkokį veiksmą ar situaciją, susietą su tiesiogiai nepaaiškinama emocija. Juo labiau,

dalyviai patyrė ne po vieną emociją, o tam tikrą jų mišinį vienu metu (tai galėjo būti panašios arba, priešingai, skirtingos emocijos), todėl stengdamiesi paaiškinti tą patyrimą, klausytojai paprastai vartojo ne vieną su emocija susijusį raktažodį.

Nepaisant visų muzikos sukeltų emocijų patyrimo ir suvokimo sunkumų bei sudėtingumo, dalyviai gebėjo pateikti kai kuriuos konkrečius ir gana informatyvius raktažodžius asocijuotoms emocijoms apibūdinti. Nustatyti trys atvejai, kai nebuvo pateikta jokių apibūdinimų: du dalyviai neapibūdino savo emocinio patyrimo klausydami *POP* ištraukos ir tik vienas – klausydamas *DP* ištraukos. *POP* ištrauka buvo iš esmės suvokta kaip smagus ir pakylėjantis kūrinys, *DP* ištrauka dalyviams labiausiai asocijavosi su ramiomis, liūdnomis ir nostalgiskomis emocijomis, o *INST* ištrauka sukėlė įvairių emocijų – nuo ramių ir svajingų iki dramatiškų ir įtemptų, nes šis kūrinys buvo suvoktas kaip dinamiškas. *DP* ištrauka, lyginant su kitomis dviem, nesukėlė jokių dramatiškų emocijų bei noro šokti (žr. 2.3 lentelę).

#### **2.4. Lyginamoji analizė tarp dainuojamosios poezijos gerbėjų ir kitų klausytojų**

Remiantis prieš tai disertacijos autorės atliktais empirinio tyrimo (Varankaitė, 2017, 2018) rezultatais, jog dainuojamosios poezijos gerbėjai pasižymėjo kūrybiškumu apibūdindami savo ekstramuzikines patirtis klausydami kelių instrumentinės muzikos ištraukų, tai buvo palyginta su kitais klausytojais (ne dainuojamosios poezijos gerbėjais). Dėl to vienas iš šio tyrimo tikslų buvo patikrinti, ar šis teiginys pasitvirtina. Jam patikrinti buvo naudoti tik *INST* ištraukos klausytojų duomenys, nes tai nebuvo girdėtas kūrinys nė vienam iš tyrimo dalyvių, o *POP* ir *DP* ištraukos nebuvo įtrauktos į šiuos tyrimus dėl galimų išankstinių nuomonių dėl žinomų kūrinių (bei paties žanro), taip pat todėl, kad šie kūriniai turėjo tekstą. Dėl to, *INST* ištrauka buvo tinkamiausia šiuo atveju savo neutralumu.

Tyrimo dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes (kiekvienoje po dvylika): tikslinę (dainuojamosios poezijos gerbėjų, DPG) ir kontrolinę, pagal jų pateiktus atsakymus sociodemografiniame klausimyne. Kadangi šis klausimynas buvo pildomas po eksperimentinės sesijos, nė vienas iš dalyvių nežinojo, kuriai grupei priklausau.

Išanalizavus DPG ir kontrolinės grupės tiek kiekybinius, tiek kokybinius rodiklius nebuvo nustatyta jokių reikšmingų skirtumų. Hipotezė, kad dainuojamosios poezijos gerbėjai gali būti kūrybingesni klausytojai nei kiti – nepasitvirtino. Tai galima būtų paaiškinti nevienoda, kitokia šiame tyrime naudojama empirinių tyrimų metodologija. Prieš tai atliktame tyrime dalyviai galėjo klausytis instrumentinės muzikos ištraukų tiek kartų, kiek jie norėjo, o ekstramuzikinių patirčių aprašymai turėjo būti pateikti raštu ir atsiųsti tyrėjui internetu bet kuriuo dalyviams patogiu metu. Kai klausytojų interpretacijos yra

pateikiamos raštu, tyrėjui yra lengviau įžvelgti / nustatyti aprašymų turinyje esančius skirtumus bei *kaip* yra pateiktas kiekvienas aprašymas. Kūrybiškesnės istorijos buvo gražiai aprašytos, joms būdingi įmantresni žodžiai, metaforos ir dinamiškas pasakojimas. Jose nėra nereikalingų žodžių ar spontaniškų minčių, kurios natūraliai pasireiškia dalyviui stengiantis apibūdinti savo ekstramuzikinį patyrimą žodžiu. Kadangi eksperimentinės sesijos metu nebuvo laiko tiksliai apgalvoti kiekvieną pasakytą žodį, kiekvienas klausytojas iš pat pradžių stengėsi kaip galėdamas geriausiai ir tiksliausiai nupasakoti savo ekstramuzikines asociacijas. Taigi, asociacijų nupasakojimo forma iš esmės skiriasi nuo ankstesniojo tyrimo, todėl šio tyrimo visų dalyvių apibūdinimai buvo daugmaž to paties pateikimo lygio, kai reikėjo kalbėti žodžiu. Išanalizavus prieš tai paminėtus skirtumus galima teigti, kad dainuojamosios poezijos gerbėjai yra kūrybingesni *rašytojai* nei *klausytojai*, nes turėdami daug laiko ir privatumo, jie gebėjo pateikti įdomesnę informaciją, naudoti sudėtingesnes frazes, metaforas ir taip sukurti patrauklensę dinaminę istoriją.

### 3. IŠVADOS

Tyrimo metu buvo empiriškai išnagrinėtas muzikos klausymo procesas per klausytojų patirtį. Kalbant apie bendrąsias išvadas, muzikos klausymas yra sudėtingas, bet gana kūrybiškas procesas klausytojui, nes girdima muzika gali sukelti įvairių atsakų, tarp jų ir ekstramuzikinių asociacijų. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė keletą skirtingų proceso aspektų.

1. Dauguma muzikos sukeltų ekstramuzikinių asociacijų peraugo į gana dinamiškas istorijas, kurioms būdingas emocinis bei vaizdinis turinys. Muzikos klausymas sukėlė bent vieną iš dviejų minėtų reakcijų į muziką, tačiau, dažniausiai tiek vaizdiniai, tiek emocija iškildavo kartu. Emocinės asociacijos buvo sukeltos 92 % dalyvių klausantis *POP* ištraukos, 96 % – klausantis *DP* ištraukos, ir 100 % – *INST* ištraukos klausymo metu. Vaizdines asociacijas patyrė 96 % dalyvių klausydami *POP* ištraukos, 88 % – *DP* ištraukos metu, ir 100 % – klausydami *INST* ištraukos. Emocija galėjo būti sukelta tiesiogiai muzikos kūrinio arba vaizdinio kaip tarpininko, kuris buvo paskatintas muzikos pirmesnis. Sukelti vaizdiniai pasireiškė kaip konkretūs prisiminimai iš klausytojo praeities, kaip vaizduotės pasekmės arba kaip mišinys abiejų procesų. Tarp visų sukeltų asociacijų pasireiškė ir nuorodų į realiam pasaulyje esančius multimedijos produktus, muziką ir / arba audiovizualinę industriją bei kultūrą, tačiau tai buvo labiau susiję ne su Lietuvos, o kitų kultūrų (šalių) kontekstais. Kiekviena muzikinė ištrauka buvo suvokta kaip skirtinga istorija, o tai leidžia suprasti, kad klausytojai gali atskirti tam tikrus niuansus skirtinguose kūriniuose (ar netgi žanruose), kurie sukelia tai muzikai būdingas ekstramuzikines interpretacijas.

2. Kaip ir buvo galima tikėtis, muzikos suvokimas yra ne toks individualus patyrimas, kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio: bendros

tendencijos tarp tyrimo dalyvių parodė, kad muzikos suvokimui yra reikšminga kultūrinė įtaka. Vis dėlto, pateikti atsakymai nurodo ne pačią lietuvišką kultūrą, kadangi klausytojų ekstramuzikinės asociacijos buvo paremtos ar bent susijusios su Vakarų (ypač amerikiečių) *pop* kultūra ir filmų industrija (ypač Holivudo produkcija), kaip buvo nurodyta pačių tyrimo dalyvių. Galbūt šis faktas neturėtų stebinti, nes užsienio *pop* kultūra yra netgi populiarė tarp lietuvių įvairiomis formomis bei lengvai prieinama įvairiose virtualiose platformose internete, taip pat ir radijuje bei televizijoje. Bet kokių atvejų galima išvengti stiprią tendenciją: lietuviai klausytojai yra labiau veikiami užsienio socialinės bei kultūrinės aplinkos nei vietinės, nacionalinės.

3. Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad tyrimo dalyvių muzikos suvokimas yra paremtas jų kultūrine, įskaitant muzikinę, patirtimi, nes muzika yra dalis tos kultūrinės aplinkos. Taigi muzika, kuri egzistuoja platesniame kontekste aplink save, klausytojams pateikia taip pat platesnį kontekstą – ekstramuzikinės asociacijas – savo aplinką. Ir, kadangi daugelis klausytojų priklauso tai pačiai kultūrinei aplinkai bei turi panašių kultūrinių, audiovizualinių bei muzikinių patirčių, visa tai veda į galimybę suvokti tą pačią muzikinę kūrinio prasmę bent jau labai panašiai, jeigu ne identiška. Taip atsitinka dėl to, kad klausytojai gali „skaityti“ ženklus, kurie yra būdingi jų kultūrai, kurioje tie ženklai egzistuoja ir dėl jų sutaria jų vartotojai. Iš semiotinės perspektyvos tai reiškia, kad gavėjas supranta siuntėją, nes jie kalba ta pačia kalba: kodai yra lengvai užkoduojami ir dekoduojami, šiuo atveju – muzikos terpėje. Tai paaiškina atvejus, kai muzika yra instrumentinė, be aiškių verbalinių užuominų, o tik muzika. Klausytojai vis vien geba suvokti panašią (kartais netgi identišką) muzikinę prasmę. Tai yra itin aiškiai pastebima su ekstramuzikinėmis asociacijomis, kurias sukėlė tyrimo metu klausytas instrumentinis kūrinys, kuris nebuvo girdėtas nė vienam iš tyrimo dalyvių: nors ir suvoktos prasmės nebuvo identiškos, tačiau daugumos klausytojų tendencija buvo gamtos vaizdinių, kraštovaizdžių, regėjimas (analizuojant vaizdinių asociacijas).

4. Muzikos ištraukų pateikimas atsitiktine tvarka tyrimo metu atskleidė, kad klausytojai ne visuomet atkreipia dėmesį į dainos tekstą. Šis faktas parodo, kad verbalinė dimensija nebūtinai atliks pagrindinį vaidmenį turint tikslą paveikti klausytojo protą ir formuojant ekstramuzikinės asociacijas. Dėl to, net jeigu muzikiniame kūrinyje yra žodžių, kurie yra aiškesni kaip ženklai negu pati muzika, muzikos terpė gali stipriau ar net visiškai paveikti klausytojo suvokimą bei ekstramuzikinių asociacijų susidarymą.

5. Kiekybiniai ir kokybiniai (daugiausia) duomenys rodo, jog jokio reikšmingo skirtumo tarp dainuojamosios poezijos gerbėjų (tikslinės grupės) ir kitų klausytojų (kontrolinės grupės) nebuvo rasta. Prieš tai atliktu kitu tyrimu paremta hipotezė nepasitvirtino, o išanalizavus abiejų tyrimų rezultatus galima teigti, kad dainuojamosios poezijos gerbėjai ankstesniame tyrime tiesiog buvo kūrybiškesni pateikdami savo interpretacijas būtent raštu.

#### 4. TOLIMESNI TYRIMAI

Nors atliktas empirinis tyrimas buvo gana daugialypis ir sudėtingas, tolimesni tyrimai yra reikalingi norint praturtinti empirinius duomenis sąsajų tarp muzikos klausymo ir jo metu sukkelto ekstramuzikinio konteksto. Visų pirma, reikėtų išsamiau patyrinti kaip iš tikrųjų klausytojai suvokia emociją, nors, kaip ir matyti iš šio tyrimo duomenų, tai nebuvo paprasta užduotis tyrimo dalyviams. Vis dėlto, toliau pateikiami klausimai yra gana svarbūs ir galėtų būti analizuojami vėlesniuose empiriniuose tyrimuose, kur patys klausytojai yra įtraukiami į analizės procesą, kad būtų galima suprasti ir vertinti daugiau iš jų perspektyvos.

- Kokia emocija yra suvokiama muzikoje (ką muzika išreiškia ar perteikia) ir kaip muzikinis kūrinys paskatina klausytoją jaustis (kokia yra sukelta emocija pačiam klausytojui kaip jausmas?). Ar tos emocijos yra skirtingos ar jos yra tapačios? Šie klausimai leistų iširti bei atskirti du emocijų tipus: sukeltą (jaučiamą) ir išreikštą / perteiktą pačioje muzikoje. Be to, netgi emocijų kategorijos turėtų būti paaiškinamos tyrimų dalyviams prieš atliekant tyrimą, kad jie suprastų ir gebėtų analizuoti tiksliau tai, ką jie suvokia: jausmai, emocijos ar nuotaika ir pan. Tai padėtų suskirstyti klausytojų emocinius atsakus į konkretesnes kategorijas.
- Jeigu taip pat sukeliama ir vaizdiniai, tai ar jie sukeliama anksčiau, dar prieš emociją? Jeigu taip, tai ar emocija yra susijusi bei priklausoma nuo sukkelto vizualinio turinio? Ši perspektyva leistų iširti netiesioginį emocijos sukėlimą per vaizdinį kontekstą, jeigu tai būtų toks atvejis.

Be to, panašioms tyrimams ateityje būtų įdomu ir naudinga įtraukti kitas, tam tikrų duomenų nustatymo priemones, kurios leistų analizuoti labiau nesąmoningus atsakus į muziką kaip, pavyzdžiui, kūno kalbą (gestai, poza, veido ekspresijos, ir pan.), t. y., būtų tyrinėjami ne tik tyrimo dalyvių atsakymai kaip sąmoningos interpretacijos, tačiau taip pat ir elgsenos (kūno) atsakai (pavyzdžiui, pasinaudojant filmuoto eksperimento medžiaga) klausantis muzikinių kūrinių ir aiškinantis muzikinę patirtį. Pavyzdžiui, galbūt akių sekimo įranga galėtų padėti analizuojant natūralų klausytojo minčių „klajojimą“ ar užsisvajojimą užfiksuojant ir matuojant akių judesius muzikos klausymo proceso metu.



## LITERATŪRA

1. Brattico, E., & Pearce, M. (2013). The neuroaesthetics of music. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 7(1), 48–61. <https://doi.org/10.1037/a0031624>
2. Brinkmann, S. (2013). Understanding Qualitative Research: Qualitative Interviewing. In *Understanding Qualitative Research: Qualitative Interviewing*.
3. Burkholder, P. J. (2006). A simple model for associative musical meaning. In B. Almén & E. Pearsall (Eds.), *Approaches to meaning in music* (pp. 76–106). Bloomington: Indiana University Press.
4. Chandler, D. (2007). *Semiotics: The Basics* (2nd ed.). London and New York: Routledge.
5. Chilton, G., & Leavy, P. (2014). Arts-Based Research Practice: Merging Social Research and the Creative Arts. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford Handbook of Qualitative Research* (pp. 403–422). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199811755.013.003>
6. DeNora, T. (2004). *Music in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Gilgun, J. F. (2014). Writing up qualitative research. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford Handbook of Qualitative Research* (pp. 658–676). Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199811755.013.032>
8. Girdzijauskas, A. (2012). *Muzikos klausymo metodai [Music listening methods]*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
9. Hargreaves, D. J. (2012). Musical imagination: Perception and production, beauty and creativity. *Psychology of Music*. <https://doi.org/10.1177/0305735612444893>
10. Juslin, P. N., & Västfjäll, D. (2008). Emotional responses to music: The need to consider underlying mechanisms. *Behavioral and Brain Sciences*, 31(5). <https://doi.org/10.1017/S0140525X08005293>
11. Kress, G. (2010). *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. *Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication*. London and New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203970034>
12. Leavy, P. (2017). *Research Design: Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research approaches*. *The sage Dictionary of social research methods*. New York and London: The Guilford Press.
13. Levitin, D. (2008). *This is your brain on music: Understanding a human obsession*. London: Atlantic books.

14. Meyer, L. B. (1956). *Emotion and Meaning in Music*. Chicago: University of Chicago Press.
15. Mills, P. (2012). *Media and Popular Music*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
16. Mora, F. (2015). Neuroculture: A new cultural revolution? In J. P. Huston, M. Nadal, F. Mora, L. F. Agnati, & C. J. Cela-Conde (Eds.), *Art, Aesthetics, and the Brain* (pp. 3–18). Oxford: Oxford University Press.
17. Pereira, C. S., Teixeira, J., Figueiredo, P., Xavier, J., Castro, S. L., & Brattico, E. (2011). Music and Emotions in the Brain: Familiarity Matters. *PLoS ONE*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0027241>
18. Piličiauskas, A. (1984). *Muzikos pažinimas [Music cognition]*. Vilnius: Vaga.
19. Reybrouck, M. (2014). Musical Sense-Making Between Experience and Conceptualisation: The Legacy of Peirce, Dewey and James. *Interdisciplinary Studies in Musicology*, 14, 192–205.
20. Saussure, F. (1966). *Course in general linguistics*. (C. Bally & A. Sechehaye, Eds.). New York: McGraw-Hill.
21. Tagg, P. (2012). *Music's Meanings: a Modern Musicology for Non-Musos*. New York & Huddersfield: The Mass Media Music Scholars' Press.
22. Tarasti, E. (2002). *Signs of music: A guide to musical semiotics. Approaches to applied semiotics*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
23. Van Leeuwen, T. (2005). *Introducing Social Semiotics. Introducing Social Semiotics*. Lon: Routledge.
24. Varankaitė, U. (2017). Music and associations: cultural impact on musical perception. In R. Povilionienė (Ed.), *Sounds, societies, significations: humanistic approaches to music* (pp. 47–56). Cham: Springer International Publishing. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-47060-3\\_4](https://doi.org/10.1007/978-3-319-47060-3_4)
25. Varankaitė, U. (2018). Title influence on musical meaning: a socio-psychological experiment. In O. Andreica & A. Olteanu (Eds.), *Readings in humanities* (pp. 177–196). Cham: Springer International Publishing. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-66914-4\\_12](https://doi.org/10.1007/978-3-319-66914-4_12)

## MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

### Knygų skyriai

1. **Varankaitė, Ulrika.** Title influence on musical meaning: a socio-psychological experiment // Readings in humanities: [monograph] / editors Oana Andreica, Alin Olteanu. Cham : Springer International Publishing, 2018. p. 177-196. ISBN: 9783319669137 ; eISBN: 9783319669144 ; ISSN: ; DOI: 10.1007/978-3-319-66914-4\_12.

2. **Varankaitė, Ulrika.** Music and associations: cultural impact on musical perception // Sounds, societies, significations: humanistic approaches to music: [monograph] / editors Rima Povilionienė. Cham : Springer International Publishing, 2017. p. 47-56. ISBN: 9783319470597 ; eISBN: 9783319470603 ; ISSN: ; DOI: 10.1007/978-3-319-47060-3\_4.

## INFORMACIJA APIE DISERTACIJOS AUTORE

**Disertacijos autorė:** Ulrika Varankaite

**Kontaktai:** [ulrika.varankaite@ktu.lt](mailto:ulrika.varankaite@ktu.lt),  
[rikavar@yahoo.com](mailto:rikavar@yahoo.com)

### Išsilavinimas:

2009–2013	Audiovizualinio meno bakalauras (muzikos technologijos) Kauno technologijos universitete, Humanitarinių mokslų fakultete
2013–2015	Tarpdalykinės muzikologijos magistras Kauno technologijos universitete, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete
2015–2019	Menotyros krypties doktorantūros studijos, Kauno technologijos universitete, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete

### Darbo patirtis:

2014–2015	Projekto analitikė projekte „Lietuviškų natų leidyba 1990–2015 m. Bibliografinis tyrimas“, Kauno technologijos universitete, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete
2015–2017	Jaunesnioji mokslo darbuotoja KTU Tarptautiniame Semiotikos Institute (ISI), Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete
2015 - 03 - 07	Praktikantė mokslinių tyrimų centre <i>Cognitive Brain Research Unit</i> (CBRU), Helsinkio universitete (Suomija)
2018 – dabar	Projekto ekspertė projekte „Culture and Communication of Taste“ (CuCoTa), Kauno technologijos universitete, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete
2018 - 02 - 04	Praktikantė mokslinių tyrimų centre <i>Center for Music in the Brain</i> (MIB), Orhuso universitete (Danija)
2018–2019	Asistentė Vytauto Didžiojo Universitete, Menų fakultete
2018 – dabar	Lektorė Vilniaus Gedimino technikos universitete, Kūrybinių industrijų fakultete

2019 – dabar      Lektorė Kauno technologijos universitete,  
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų  
fakultete

**Mokslinių interesų sritys:**      Muzikos klausymas, suvokimas ir poveikis;  
ekstramuzikinės asociacijos; muzikos  
neuromokslas; muzikos psichologija ir  
semiotika.

## **PADĖKA**

Noriu padėkoti savo mokslinio darbo vadovui bei mentoriui Dario Martinelli, kuris man, kaip tyrėjai, labai padėjo augti ir tobulėti doktorantūros studijų metu. Ypač vertinu jo išvalgas, patarimus, profesionalumą, pozityvumą ir humorą bei nuoširdų tikėjimą manimi. Taip pat dėkoju kolegoms iš KTU Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto, kurie leidžia jaustis kaip namie kurdami nuostabią atmosferą fakultete. Dėkoju tėvams, savo draugams bei kolegoms iš KTU Doktorantų draugijos, ypač Inetai Žičkutei, Rimantei Sedziniauskienei ir Laurai Stasiulienei už nuoširdų palaikymą, padrąšinimus bei patarimus doktorantūros studijų metu.

## RESUME

### Relevance of the research topic

Although there is growing interest in music as a phenomenon amongst researchers representing different disciplines (neuroscientists, philosophers, musicologists, semioticians, sociologists, educators, etc.), it seems that still no one can answer the ultimate question “what is music?” and why people find it so important to them. “Music as a ‘universal language’, as the ‘language of love’, or as the ‘natural expression of feelings’, or as an art transcending the sordid social realities of everyday life, or as auditory icing on the verbal-visual-numerical cake of logic and the material sciences...” (Tagg, 2012, p. 43). Even if people do not think of music as one of their prioritized daily or just leisure activities, music is still a part of their lives simply because it exists everywhere around us. Music is used as a sonic background to keep a group of people in a company when they do household chores, when they do sports, when they study or work, or just when they want to relax. Sometimes (or most frequently) people are forced to hear music in the background while eating in a restaurant, while walking along a pedestrian street in a city center full of street musicians, while shopping, etc. Also, music happens to be a common accompaniment to different forms of entertainment. We may wonder whether people can imagine a movie without its musical soundtrack. Furthermore, radio and TV advertisements almost always include music, and that is how music becomes more and more influential, and a fundamentally important part in the visual contexts turns this phenomenon into a specific audiovisual culture which is used to manipulate people’s minds. When music is so profoundly integrated within visual contexts, it is little wonder that when one listens to music alone, it may evoke associations that are visual and are derived from mostly cultural, rather than personally-specific, experiences. Therefore, it may seem to be amazing that a simple everyday phenomenon has such a deep impact on people, their personalities, preferences, moods, etc., but at the same time this context raises more questions than provides answers. Music, even though being more and more investigated by a variety of disciplines (musicology, semiotics, philosophy, music psychology, cognitive neuroscience of music, etc.), still remains an unsolved mystery and thus is a popular topic for discussions not only amongst researchers or musicians, but also among common non-professionals.

However, more attention is especially needed for investigating the process of music listening since, according to Reybrouck (2014, p. 193), “[m]usic as experience is not yet established as a major topic of research”. As the author suggests, music should be perceived as ‘listened-to,’ “rather than thinking and conceptualising of music at a merely symbolic level without any actual connection to the music as it sounds. The claim is important as it challenges symbolic approaches which deal with music merely at a mental

level” (2014, p. 194). This dissertation approaches music from the following perspective: listeners’ experience from the interdisciplinary point of view.

### **The aim of the dissertation**

This dissertation aims to empirically investigate the underlying mechanisms in the relation between music listening and listeners’ perception: music-induced extramusical associations from the perspective of the listeners by using the interdisciplinary approach. **The object** of the research is the listeners’ extramusical associations evoked by music listening.

### **Research tasks**

- Analyze literature from different research fields on the sub-topics of music listening as a complex musical experience, such as creative music listening, listeners’ perception, extramusical associations, and cultural influence;
- According to theoretical findings of the literature review, construct the research methodology for empirical investigation on the listeners’ musical perception by focusing on the extramusical outcome;
- Conduct an experiment with Lithuanian listeners in the form of active music listening and qualitative interviewing, as well as analyze the gathered data by using the qualitative and interdisciplinary approach while paying special attention to the following specific tasks and research questions:
  - 1) What kind of extramusical associations are evoked by music to Lithuanian listeners including visual imagery and/or emotion?
  - 2) To what extent are those extramusical associations based on the listeners’ personal experience and how much are the listeners influenced by the socio-cultural environment?
  - 3) If music evokes extramusical associations that are more culture-related, are those associations similar amongst other listeners in terms of the meaningful content?
  - 4) If music contains lyrics, is it the text or the music that exerts more influence on the formation of the listeners’ extramusical associations?
  - 5) By considering that, according to the results of the previous research, fans of sung poetry tended to stand out with the descriptions of their extramusical associations, we aim to check whether the findings can be confirmed in this study by splitting the participants into two groups, target (fans of sung poetry) and control (other listeners), and comparing their descriptions.
- Provide discussion, conclusions to the research, as well as considerations and recommendations for potential future research.



## Methods

Various research fields were combined for an interdisciplinary approach on the relation between music listening and its perception regarding the literature review – which constitutes the theoretical background of the dissertation, as well as the preparation, implementation and analysis of the empirical research. The empirical part involved an experiment with 24 Lithuanian volunteers which consisted of music listening to three different musical excerpts and qualitative semi-structured interviews with each participant separately. All the experimental sessions were recorded with a videocamera of a smartphone, and all the subjects of the research were aware of this by signing a written consent before the experiment. Each participant also had to provide their socio-demographic information by filling an online questionnaire after completing the main experimental part. For the analysis of all the gathered data (from the experimental session and the socio-demographic questionnaire), *MAXQDA* software was used as a tool for processing both quantitative and qualitative data. A very small part of the research outcome is presented in the form of statistics; however, most of the results are qualitative in order to explain (mostly) subjective aspects as mechanisms behind the perception of the Lithuanian listeners.

It was not only the experimenter who interpreted the extramusical outcome: during the experiment, the research subjects themselves were actively involved in trying to explain and understand their own music-induced responses. It is also important to note that all the answers, descriptions and interpretations, originally provided by the participants of the experiment in the Lithuanian language, here are presented as translated in English by the author of this dissertation.

## Practical implications

The empirical investigation has revealed many relevant aspects that are involved in the listener's musical experience – the process of music listening and perception. Considering the quality and the quantity of the data gathered during this study, at least the following aspects stand out:

- Music evoked multifaceted extramusical associations that almost always included all of the following elements: affective response to music, visual imagery and associations as references to other existing real-world products in the media, music and/or audiovisual industry and culture. The latter aspect mostly involved associations with other, non-Lithuanian, cultures (countries).
- As it may have been expected based on other authors' studies, most of the music-evoked associations were influenced by the listeners'

experience and perception that had been formed by their socio-cultural environment.

- Due to the shared socio-cultural background, the listeners tended to perceive similar meanings and associations evoked by music even if they heard the musical piece for the first time (e.g., the instrumental excerpt that none of the participants was familiar with).
- If a musical piece contained lyrics, it was not the main factor for directing the listener's mind in forming associations.

### **Scientific novelty**

There is a strong and fairly well-developed theoretical background for almost each sub-topic involved in the research of this dissertation (as it shall be demonstrated in the theoretical chapters), also, various empirical studies have already been carried out within the relevant scope. However, most of the studies used a narrow (single discipline) approach compared to the broader – interdisciplinary – perspective. Therefore, a research gap still remained within the topic of the listeners' music perception, especially if we consider the wider context of all the sub-topics of the research scope taken together. It is worth mentioning other researchers' empirical studies that are similar and most relevant to the research of this dissertation that cover some single specific topic, such as the process of creative listening, visual imagery during music listening, music-to-color perception, and attempts to investigate the listeners' perception in Lithuania. Of course, the most empirical research domain amongst others involved in this dissertation can be considered as *neuroscience* which generally employs methods of brain scanning and other specific tasks rather than interviewing and interpreting evoked extramusical associations, thus the methods used in that domain are fairly different from the ones used in this study. However, significant neuroscientific findings help to understand more about, for instance, the familiarity factor, affective responses to music, or how listeners' minds work during music listening in general. Even though the semiotics of music is the least empirical segment of music research, its investigation still contributes to a number of significant aspects of this research: musical meaning, music's communication, the concept of multimodality, as well as the importance of the wider context that music belongs to, such as the listeners' socio-cultural environment, etc.

The study of this dissertation has empirically explored the listeners' experience of active music listening (e.g., perception, response to music) while using a multifaceted and interdisciplinary approach towards music-induced extramusical associations that have rarely been (empirically) investigated by other researchers in the same way, especially in the context of Lithuania, where, in fact, no similar (neither theoretical nor empirical) studies have been recently carried out at all (the most similar study by Piličiauskas was conducted in the

early 1980s). Moreover, one of the unique features of this study is that the listeners (the subjects of the experiment) during the experimental session themselves helped to decode and understand their own responses to music – they were not left merely for the subjective interpretations of the experimenter. Therefore, the scientific novelty of this dissertation is considered to be not within solely the subject or topic of the research, but more in the methodology and approach towards it.

## **Structure of the dissertation**

The dissertation consists of the following sections: introduction, three main parts (theoretical, methodological and empirical), and conclusions, as well as discussion and considerations for future research. The volume of the dissertation is 112 pages. It contains 16 figures, 17 tables. The list of references features 104 entries.

## **Conclusions**

1. Most of the music-evoked extramusical associations became quite dynamic stories full of emotional and visual content. As the empirical findings show, at least one of the two mentioned responses was evoked during music listening, however, usually, visual imagery and emotion were induced together. Emotional associations were evoked in 92% of the subjects in the *POP* excerpt, 96% in *DP*, and 100% in *INST*; visual imagery was evoked in 96% in the *POP* excerpt, 88% in *DP*, and 100% in the *INST* excerpt. Emotion could be evoked directly from the musical piece or mediated through the visual outcome that was induced first. Visual imagery could involve specific memories from the listeners' past or stimulate imagination, or it could be a mixture of both processes. There were also references to other existing real-world items in (multi)media, music and/or audiovisual industry and culture, which mostly involved associations with other, non-Lithuanian, cultural contexts. Each musical excerpt was perceived as a different story thus indicating that listeners can distinguish nuances in different pieces (or even genres) that evoke specific to that music extramusical interpretations.

2. As it might have been expected, musical perception is not that prominently individual experience as it may seem from the first glance: general tendencies shown by the Lithuanian subjects show significant impact of the cultural influence on musical perception. However, it indicates not the Lithuanian culture itself since the listeners' extramusical associations were based or at least linked to the Western (especially American) pop-culture and film industry (namely, Hollywood production), as specified by the experiment participants. Perhaps this fact should not seem to be surprising since this domain is available for and even popular amongst the Lithuanian audience in many forms and many

virtual platforms via the internet, television or radio. In any case, a strong tendency is indicated: Lithuanian listeners are more influenced by foreign social and cultural environment rather than the national, local context.

3. It is natural that the subjects' musical perception is based on their cultural, including musical, experience since music itself is a part of that cultural environment. Thus music, by existing in a wider context around itself, also brings to the listeners a wider context – extramusical associations – that are linked to that wider context of the music, its environment. And since many listeners come from the same cultural environment, have similar cultural, audiovisual and musical experiences, all this leads to possibilities of perceiving the same musical meaning in a musical piece if not identically, then at least very similarly. The reason behind the phenomenon is that the listeners, as seen from the semiotic perspective, can read the signs that are characteristic to their culture where those signs exist, and users have agreed upon. In other (semiotic) terms, it means that the receiver understands the sender as they speak the same language: the codes are easily encoded and decoded, in this case – through the medium of music. This explains the cases that involve instrumental music where no clear verbal signs are provided, as only music is provided, and listeners are still able to perceive a similar (sometimes even identical) meaning. This is evident especially with extramusical associations that were evoked by the instrumental piece which no listener was familiar with: although the perceived meanings were not identical in details, however, most of the listeners tended to see natural landscapes, which concerns visual imagery.

4. The randomization of the music listening order has revealed that listeners may not always be paying attention to the lyrics in a musical piece. This fact indicates that the verbal domain may not be playing the main role in directing the listener's mind when forming extramusical associations. Therefore, even if a musical piece contains lyrics which is much more explicit than the music itself, the musical domain may still exert stronger or even absolute influence on the listener's perception and formation of the extramusical outcome.

5. As the analyzed quantitative and mostly qualitative data revealed, no significant difference was found between the sung poetry fans and the other listeners. Only one somewhat interesting difference was noted: when listening to the instrumental musical piece, extramusical associations evoked in the sung poetry fans were based more on the personal experience rather than on the cultural influence. However, the hypothesis based on the previous research was not confirmed, and, after analyzing the results of both studies, it is assumed that the fans of sung poetry happened to be just more creative writers of their perceived extramusical interpretations in the previous study.

## Further research

Although the conducted empirical study was fairly complex and multifaceted, of course, further research is needed that would enrich empirical findings on the link between music listening and its evoked extramusical content. Firstly, more emphasis could be put on investigation of how actually emotion is perceived by the listeners, although, as it could be seen from the study's data, it was a rather difficult task for the participants. However, the two following questions can be considered quite important, and could be addressed and analyzed more in depth in further empirical research where the listeners are involved in the analysis process in order to understand more from the point of their perspective:

- what kind of emotion is perceived in music (what music expresses or conveys) and how does the musical piece make the listener feel (what is the evoked emotion)? Are those emotions different or do they coincide? These questions allow to explore and differentiate the two types of emotion: evoked (felt) and expressed/ conveyed in music. Furthermore, even emotion categories should be explained to the participants prior to the experiment so that they would understand and analyze what they perceive more accurately: feelings, emotions or mood, etc. This would help to break down the listeners' affective responses into more specific categories?
- if visual imagery was evoked as well, we should explore whether it was evoked first, before the emotion? If so, is the emotion linked and dependent on the evoked visual content? This approach would help to investigate the indirect induction of emotion through visual imagery if that would be the case.

Furthermore, for a similar future research, it would be interesting and useful to incorporate other measurements of more unconscious responses to music, such as body language (gestures, posture, facial expressions, etc.). That is, not only the subjects' answers as conscious interpretations could be investigated, but also behavioral (bodily) responses (e.g., taken from recorded audiovisual material) while listening to music and explaining musical experience. For example, perhaps eye-tracking equipment could help investigate natural mind-wandering by capturing and measuring the listeners' eye movements during the process of music listening.

UDK 781.6 (043.3)

SL344. 2020-03-17, 2,5 leidyb. apsk. 1. Tiražas 50 egz.

Išleido Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas  
Spausdino leidyklos „Technologija“ spaustuvė, Studentų g. 54, 51424 Kaunas